

Иван Вазов

Фелдфебел Стамболков

На 1885 година, през ноември, няколко дена подир обявяването Сръбско-българската война, аз и още няколко гимназисти от Сливенската гимназия, под омаята на патриотическото въодушевление, записахме се доброволци, с намерение да тръгнем за сръбската граница, към която се стичаха всичките сили на България, за да дадат отпор на нахлулия в земята ни неприятел. Въпреки ожиданията ми нас ни пратиха в дружината, която остана още в Хасково, назначена да бди върху южната ни граница.

Това беше едно разочарование за мене: аз ламтях да ида там, дето вече ехтяха гърмежите на войната, а ме запряха в един заглъхнал, далеч от нея градец, да върша проста гарнизонна служба.

Няколко дена след пристигането ми в Хасково постигна ме втора неприятност. Един войник дойде при мене веднага подир завършването на учението и ми каза:

- Ти ли си войника Ячев?
- Аз съм – отговорих.
- Вика те господин фелдфебеля в ротната канцелария.
- Кой е тоз фелдфебел?
- Стамболков – отговори войникът.

Последвах го. В канцеларията, до една маса с разфърляни книжа по нея, стоеше фелдфебелът, когото пръв път виждах, а до друга маса стоеше друг един войник, писар.

Фелдфебелят беше около трийсет и пет годишен човек, къс, пълен, с удивително валчеста глава и бузесто-червендалесто лице, с черни къси мустаци, настръхнали и паднали въз горната устна. Той ме изгледа със строг началнически вид, какъвто подобава на един фелдфебел, който се почита, и ми каза бързо и сухо:

- Ячев, ти ли си?
- Аз, господин фелдфебел.
- Ти си назначен мой вестовой.

Тия думи ме попариха. Чувството за моето достойнство се нарани заедно с отлетяването на последната ми мечта да зема участие в борбата за нашата независимост, за което доброволно бях напуснал уроците си.

- Аз, господин фелдфебел, позволете...

Но той ме не остави да довърша:

– Земи тая бумага и я занес на командира на дружината и веднага се връщай.

По тона, с който заповядваше, разбрах, че беше излишно всяко понататъшно възражение. Зех писмото и го занесох по адреса му.

Когато се завърнах, за да получа нова заповед от началника си, аз го заварих, че се беше вдълбочил в писане. Спрях се до вратата и чаках да ме погледне. Но валчестата му глава се не дигаше от хартията, над която повече мислеше, рядко само надраскваше нещо, после пак мислеше наведен. Тая работа го поглъщаше цял и очевидно задаваше му много труд. Една вертикална дълбока бръчка стоеше неподвижна на невисокото му тумчесто чело.

По едно време се извърна наполовина валчестата глава към писаря, който пишеше, и избъбра троснато:

– По-малко скърбуцай!

Най-после той ме погледна, пак с бръчката на челото.

– Земи стомната и налей вода! – каза той и продължи писменото си занятие.

Моето честолюбие на гимназист се възмути. Но тоя човек така беше повелителен, така ме подчини на волята си още от пръв път, щото аз безпрекословно изпълних заповедта му. Аз вътрешно пламтах от негодувание против тоя фелдфебел за грубите му, както тогаз ми се струваше, обноси, особено като бях постъпил по добра воля на служба. Положението ми беше незавидно, аз даже се каех за решението си, когато съм бил щял с такава унизителна длъжност да заменя ученичешката си свобода.

Завърнах се пак в канцеларията. Стамболков вече не пишеше, а ходеше из нея. Дълбоката бръчка бе се изгубила от челото му, вероятно бе свършил благополучно писмената си работа.

Той се спря и ме изгледа с пронизителните си и затънали в меснато лице очи. Сега забележих, че това лице имаше изражение просташко, носеше печата на ограничен ум, на самодоволна тъпост, които суровината не можеше да притули.

– Ти отдека си? – попита.

– От Стара Загора.

– От Заара?

– Да.

Той помисли малко.

– Какво учение си свършил?

– Шести клас на Сливенската гимназия.

– Добро... Иди очисти ботушите ми.

Тук моята гордост не изгърпя. Аз му казах решително:

– Господин фелдфебел, аз постъпих доброволец с цел да ида във войната, а не да шътам тука и да чистя ботуши.

Аз треперех, като казах тия думи.

Червеното лице на Стамболкова пламна, стана багряно. В дълбоките му очи светнаха мълнии.

– Не разсъждай! – извика той, като тупна силно с крак по пода и с такъв искрен гняв в очите!...

После още по-яката повтори заповедта:

– Ботушите очисти!

Аз излязох. Погледнах пътната вратня с намерение да изскокна. Но се удържах, разбрах, че ще направя нещо, за което ще се кая. Задуших възмущението си и очистих чизмите му.

Но още същата вечер намерих време и излязох на улицата, дето се оплаках на един познайник войник, бивш учител, от тиранията и грубостта на фелдфебеля Стамболков.

Войникът ми каза:

– Аз те съветвам, Ячев, да се подчиниш. Възможно е да те бие, и по-лошо ще стане с тебе... Сега е военно време и дисциплината е строга. За непокорството няма милост. Аз познавам фелдфебел Стамболков: той е един спривав простак, но много пъргав и изпълнителен. Покори се юнашки на съдбата си и гледай да го не дразниш, а да спечелиш разположението му, за тебе е по-добре.

– Но аз не съм солдатин, аз съм доброволец.

– Не, ти си солдатин сега. В училището минаваше вироглавството, ние биехме учителите си, но тука си под желязна дисциплина, има само едно: изпълнявай и слушай, както правя и аз.

* * *

На утрешния ден аз извърших покорно всичките си длъжности на вестовой и се примирих философски с необходимостта. Носих на Стамболкова вода да се мие, ваксах му чизмите, закърпих му копчето и разпраното под мишницата на шинела, пометох канцеларията и даже по заповедта му изчистих цигарето му със сламка. Аз никога не бях вършил тия важни работи и сега сам се чудех на изкуството си в толкова разнообразни занятия. Моето послушание и безропотна подчиненост ми повърнаха, или по-добре спечелиха благосклонността на Стамболкова: той беше пак надмено-повелителен, но не вече тъй груб.

Между това той и тоя ден, и на другия продължаваше да пише на масата. Навел съсредоточено валчеста глава над хартията, погълнат всецяло от работата си, той дълго остояше замислен, с дълбоката бръчка на челото. Мене ме силно интересуваше въпроса: що пише той. Най-после,

като му подавах нещо си, аз фърлих крадишком погледна хартията – и не повярвах очите си: там имаше стихове! Стамболков пишеше някакво стихотворение. Ето занятието, което толкова му поглъщало вниманието и времето!

Аз се одързостих и го попитах смирено:

– Какво пишете, господин фелдфебел?

Той се извърна, погледна ме вторачено, па каза:

– Стихи!

– Какви стихове, господин фелдфебел?

Той тупна дебелата си месеста с къси пръсти ръка по хартията.

– Песня против крал Милана – каза той. – Искам да науча войниците да я пеят, за насърчение... Никаква песен такого рода нямаме... А?

На хартията имаше три куплета само.

Силно ми се искаше да прочета поетическото произведение на фелдфебелевата муза, но не смеех да простра любопитството си по-далеко и отговорих:

– Това е много добро, господин фелдфебел.

– Разумява се, че е добро.

Па зафана да псува с енергически изражения крал Милана, неговото вероломско нападение на земята ни, братската кръв, дето се лее по негова причина.

Той се повече и повече сгорещаваше от собствените си думи.

– И преставай себе: мене ме оставят тука!... Какъв дявол ще търся тука?

И той гневно плюна.

Стамболков се наведе пак над стихотворението и аз тръгнах да се отдалеча.

– Чакай, Ячев! – извика ми той.

Аз се спрях.

– Та какви науки, кажеш, беше свършил? От тия работи отбиращ ли? – и той ми посочи хартията пред него.

– Ние учихме и стихотворения, български и руски – отговорих аз.

– Имаше един руски капитан, който писвал стихове... Как го викаха?

И той си затърка енергически челото, за да спомни.

– Лермонтов? – попитах аз.

– Да, Лермонтов! – извика той радостно. – Ти какви негови стихове си чел? Знаеш ли някои? Прочети някои!

На всеки миг Стамболков ставаше по-благ. Поезията ни сближаваше. За да поддържа доброто му настроение, аз издекламирах началото

на „Казачья колибельная песнь“, едничката, която знаех наизуст:

Спи, младенец, мой прекрасный,
Баюшки баю,
Тихо смотрит месяц ясный
В колибель твою.

Стану сказывать я сказки,
Песенку спою,
Ты ж дремли, закрывши глазки,
Баюшки баю.

Лицето на Стамболкова светна от възторг.

– Браво, браво! Вот тебе!... Ти чудесно разбираш от стихи. Тогава чакай да ми предложиш личното си мнение, вот, но да ти прочета товачка, Ячев... това, как сказать, мое собствено дело.

И той ми прочете с напевен глас трите куплета. Те ми направиха впечатление за нещо просто, недодялано, като детински опит по стихотворство, но размерът на стиха беше същия, що имаше Лермонтовата песен. Аз помня само първите стихове:

Ти, проклятий крал Милане,
пъклен врагу, ой!

А това „ой“ римуваше с „бой“.

Стамболков дигна към мене малките си очи, които сега светеха от огъня на вдъхновението.

– Как ги намерваш?

– Хубавички – отговорих, не желаяйки, като оскърбя поета, да изгубя приятелството на фелдфебеля.

Той остана доволен.

– И знаеш ли колко мъки имах за сочинението на тия стихи? Но не мога ги доконча, че обаче имам много дела спешни... Слушай, голубчик, седни и напиши останалото – и той стана от стола си, за да седна аз.

– Господин фелдфебеле! Аз не съм поет! Аз не съм писал никога стихотворения, това нещо не е моя работа – казах аз.

– Можеш, можеш! – и той сочеше стола.

Но аз отказвах. Аз наистина никога се не бях опитвал в това изкуство.

Лицето на Стамболкова поизгуби своята благост.

– Във военно време един войник е длъжен всичко да може... Виж мен... Как можа аз?

– Вие имате естествен талант и можете, без да сте учили стихотворения, а аз не съм учил това изкуство.

– А терзилик учил ли си се?

– Не.

– Тогава как можа да ми закърпиш тъй изкусно шинела?...

– Ах, аз не умеех, но понеже заповядахте...

– И сега ти приказвам: седни тука да докончиш останалите стихи – подзе той с решителен тон. Голямата вертикална бръчка пак излезе на челото.

– Не мога, господин фелдфебел!

– Малчати! – изкряска той свирепо и тупна с крак. – Ела по мене!

Аз го последвах.

Дойдохме при отворените врата на другата стая, дето имаше писмен стол, връчи ми ръкописа си и каза с гръмоуен глас:

– Давам ти до четири часът срок! Ако не, мисли си! – дръпна вратата и я заключи отвън.

Трябваше няколко минути да се окопята и да разбере всичката комичност на положението си. Стамболков ми заповядваше да стана поет! Понеже по заповед закърпих дрехата му, аз по заповед трябваше да изкарам докрай и стихотворението му! Против тая фелдфебелска логика никаква друга не бе в сила.

„Быть по сему!“ – рекох си аз усмихнато и седнах при масата да опитам перото си в стихове, както се опитах с иглата, с четката за ваксване, с метлата. Свирепият му поглед, като ме тласна в стаята, не предвещаващо нищо добро и аз побързах да изпълня мисията си до дадения срок.

Както казах, трите куплети бяха нелепи. Но той ми не бе дал право да ги поправам, па и аз ги намерих хубави по-рано, та продължих нататък в техния дух да проклинам и ругая крал Милана. При всичката ми неумелост моите стихове вървяха по-гладки и по-логически. Всеки път, като погледвах в писаното думите „пъклен врагу, ой!“ кисках от смях. Цели два часа работих усилено. Най-после свърших благополучно стихотворната филипика против сръбския крал, която го правеше прах и пепел. Но аз трябваше да стоя в арест още два часа, доде се завърне Стамболков и ми отключи вратата.

– Чети! – каза той важно, когато му обадих, че съм извършил

заповедта му.

Той остана възхитен от съчинението ми.

– Браво, браво, Ячев, маладец! Ти от мене по-хубаво си написал.

И сам прочете с глас и въодушевление цялото стихотворение, като махаше с ръка заплашително към Милана.

– Тъй му се пада на тоя подлец! – заключи той. – Сега да те наградя.

И извади из портмонето си шейсет гроша румелийски и ми ги даде.

Подир малко окръшки аз приех цената за сътрудничеството си, понеже бях останал без пари, и му благодарих.

На знака му аз го последвах в канцеларията. Там той се обърна към мене:

– Ти ще ми бъдеш писар! А ти – обърна се той към писаря – ще бъдеш вестовой.

Поезията прочее ме спаси от унижителното положение на вестовой при фелдфебеля. Писарската длъжност ме освободи от долните занятия, които тъй ме възмущаваха, и ми оставяше повече свободно време. При редките срещи с другарите си от гимназията аз обаче криех с каква цена съм спечелил благоволенията на Стамболков, от страх да не ми се смеят.

Бяха пристигнали вече известията за отблъсването на неприятеля при Сливница. Стамболков ми обяви, че става нужда да „напишем“ ново стихотворение за позора на крал Милана, и съжали, че многото занятия не му оставяха време да го „почне“. Перспективата пак да продължавам и развивам в зле ритмовани редове фелдфебелските идеи ме уплаши и аз издействувах, чрез покровителството на един познат офицерин, да бъда преместен в строя след петдневно служене при Стамболков.

Един празничен ден някои от другарите ми дойдоха засмени и ми честитиха.

– За какво ми честитявате?

– Не се втилявай, де!

И те се кикотеха.

– Поздравяваме те за стихотворението. Кой е знаял, че си бил поет...

Аз се цял изчервих.

– „Ой, ой, ой!“ – смееха се те.

– Не ви разбирам.

Те ми дадоха едно напечатано листо, което продавали хлапаци из

улиците с викове: „Песня за крал Милана“.

Още при първия поглед разбрах, че то беше нашето стихотворение. То носеше следното заглавие:

„Песня за проклетия крал Милана,
изпяна от фелдфебеля Стамболков
и войника Ячев“.

В същото време чух други хлапаци, че продаваха песента, като си деряха гърлата. Спуснах се при едно и на въпроса ми кой му е дал тия листове, отговори, че сам фелдфебелят Стамболков, като им казал, че десетте пари – цената на песента – са за тях.

– Нещастният, той ме направи за смях! – казах си аз.

Беше явно, че Стамболков не с користна цел пръскаше стихотворението, а от силно желание да разпали патриотическия жар в сърцата или да оттуши яда на своето, задето бе оставен в бездействие.

До вечерта аз изкупих колкото листове останаха непродадени още и ги изгорих.

Нас скоро ни преместиха в Търново Сеймен. Написа ли Стамболков другото си стихотворение за позора на крал Милана и напечата ли го – не зная.

Оттогава изминаха години. Много важни работи забравих, много силни впечатления се изличиха в душата ми. Но образът на Стамболкова стои и сега жив пред очите ми; виждам пак тая валчеста глава, наведена с дълбоката бръчка над хартията, и се повече расте симпатията ми към този човек, под чиято дребнавост и грубост на характера се криеше такава прекрасна душа.

Януари 1902

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Мартин Митов

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/5029>]